

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Lapsen altistuminen fyysiselle väkivallalle - riskin arviointi

Rintoo, Minna

2013 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Leppävaara

Lapsen altistuminen fyysiselle väkivallalle - riskin arviointi

Rintoo Minna
Turvallisuusalan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2013

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Aiheen rajaus ja keskeiset käsitteet.....	7
3	Tutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat.....	8
4	Teoreettinen viitekehys ja aiheen rajaus.....	9
	4.1 Lapsen kaltoinkohtelu	10
	4.2 Lapsen etu.....	12
	4.3 Riskin arviointi	15
5	Opinnäytetyön toteutus.....	16
	5.1 Aineistonkeruu.....	16
	5.2 Olosuhdeselvitykset käytännössä.....	18
	5.3 Produkti - Fyysisen väkivallan riskin arvioiminen.....	20
6	Tutkimustulokset.....	22
7	Yhteenveto	24
8	Työn arviointi ja pohdinta	25
	Taulukot	30
	Liitteet.....	31

Minna Rintoo

Lapsen altistuminen fyysiselle väkivallalle - riskin arviointi

Vuosi 2013 Sivumäärä 34

Lapsiin kohdistuva väkivalta eri muotoineen nousee tasaisin väliajoin uutisotsikoihin ja sen myötä arkikeskusteluun. Sosiaalityöntekijät eivät säästy arvostelulta, kun ihmetellään miksi väkivaltaan ei puututa ajoissa. Tässä opinnäytetyössä selvitetään, miksi lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan tulee puuttua ajoissa ja kuinka sosiaalityöntekijät voisivat arvioida lapsiin kohdistuvaa väkivallan uhkaa luotettavasti ja järjestelmällisesti.

Opinnäytetyö on sekä toiminnallinen että kvalitatiivinen. Teoriaosuus muodostuu eri kirjallisuus- ja verkkolähteistä, jotka käsittelevät lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä sekä sen syitä ja seurauksia. Teoriasta saadun tiedon pohjalta haastateltiin Hyvinkään ja Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijöitä teemahaastattelun muodossa pyrkimyksenä selvittää, kuinka hyvin he pystyvät tunnistamaan fyysisestä väkivallasta oirehtivan lapsen tehdessään selvityksiä huoltajuuskiistan yhteydessä.

Teorian ja haastatteluiden pohjalta luotiin olosuhdeselvitysten tueksi riskienarviointimenetelmä. Siinä tunnistetaan vaarat - eli tässä tapauksessa lapsen oireet ja huoltajien / perheen fyysisen väkivallan uhkaa lisäävät taustatekijät - tarkistuslistan muodossa, minkä jälkeen saadut pisteet sijoitetaan riskimatriisiin. Sen avulla voidaan päätellä nopeasti, onko lapsi oikeasti vaarassa joutua fyysisen väkivallan uhriksi.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että lapsuusajan fyysisellä väkivallalla on kauaskantoiset seuraukset. Lapset oireilevat monin eri tavoin, toiset selvemmin kuin toiset. Toisinaan voi olla haastavaa tietää, johtuuko lapsen oireilu esimerkiksi pelkästään huoltajien avioero-prosessin aiheuttamasta stressistä vai onko taustalla oikeasti väkivaltaa. Yhtä kaikki, fyysinen väkivalta ja sen todennäköisyys voidaan tunnistaa.

Asiasanat: fyysinen väkivalta, lapset, riskienarviointi

Minna Rintoo

Children's exposure to physical violence - risk assessment

Year	2013	Pages	34
------	------	-------	----

Physical violence with its multiple variations towards children appears occasionally in news flashes and people's coffee table conversations. Social workers are blamed for being unable to see it in time. The purpose of this thesis is to discover why is it so important to recognize physical violence towards children and intervene in it in time. One important question also is that how can social workers assess the risk of violence in a more organized and reliable way.

The thesis is both functional and qualitative. Its theory is based on literature found in libraries and websites concerning the commonness of violence towards children, its causes and consequences. Based on data obtained from the theory, a theme interview was conducted. The purpose of it was to find out how social workers in Hyvinkää and Helsinki are able to recognize the symptoms of physical violence in children while carrying out research about living conditions in custody battle situations.

Based on the theory and the interviews a risk assessment method was created to support the living conditions research. The first point in this method is to recognize danger - in this case the child's symptoms and guardians / family's background facts that may endanger the child to physical violence - with the help of a checklist. After that the points obtained from the types of danger are placed in a risk matrix to find out how big is the risk that the child is or will be suffering from physical violence at some point.

The results of this thesis indicate that physical violence in childhood will cause long-term problems. Children show symptoms in different ways, some more clearly than others. Sometimes it might be problematic to conclude if the shown symptoms are really consequences of physical violence or is it just the stress caused by a divorce situation. In any case, physical violence and its likelihood can be recognized.

Keywords: physical violence, children, risk assessment

1 Johdanto

Uutisista saa liian usein kuulla, kuinka lapsia pahoinpidellään tai kokonaisia perheitä surmaataan epätoivon vallatessa tekijän mielen. Huoltajat kiistelevät, kumpi olisi parempi huoltaja ja esittävät toinen toistaan villimpiä syytöksiä, jotta toinen menettäisi kasvonsa pätevänä huoltajana oikeuden edessä. Kuinka näiden syytösten paikkansapitävyys voidaan todistaa? Miten voidaan varmistaa, ettei lasta jätetä epäsopivan henkilön huollettavaksi?

Tällä hetkellä ei voida täysin suoraan esittää, että kaikki sosiaalityöntekijät tekisivät säännönmukaista riskienarviointia lapsiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseksi. Lastensuojelun tarpeisiin on olemassa Suomessa joitakin menetelmiä, joiden avulla voidaan arvioida vaaraa, mutta niitä ei ole otettu kaikkialla käyttöön. On erikoista, että monet suhtautuvat esimerkiksi parisuhdeväkivaltaan hyvin kriittisesti ja vaativat nollatoleranssia sen suhteen, mutta sen sijaan lasten läimäyttely on asia, josta vaietaan tai jota saatetaan jopa puolustella tottelemattomuudella. Joutuessaan väkivallan uhriksi, lapselle voi jäädä hyvinkin kauaskantoiset seuraukset. Onneksi kuritusväkivallan hyväksyminen on laskussa nyky-Suomessa. Lähiaikoina onkin uutisoitu tuntuista sakkorangaistuksista, joita on langetettu huoltajalle tämän jäätyä kiinni lastensa ruumiillisesta kurittamisesta. Tällaiset uutiset toimivat hyvinä esimerkkeinä ja ehkä jopa varoituksina niille, jotka eivät vielä ymmärrä kuritusväkivallan rikollista aspektia. Sekä kuritusväkivallan että muunlaisen kaltoinkohtelun syitä ja seurauksia on tutkittu suhteellisen paljon ja aiheesta on tietoa saatavilla myös uutisten lisäksi. Siitä huolimatta niillä, jotka lasten elinolosuhteita arvioivat, ei välttämättä ole menetelmiä, joilla huomioida riskejä tarpeeksi järjestelmällisellä tavalla.

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä tutustutaan lapsiin kohdistuvan perheväkivallan muotoihin, niistä aiheutuviin seurauksiin ja sosiaalilautakunnan tekemiin olosuhdeselvityksiin asiantuntijahaastatteluiden sekä kirjallisuuskatsauksen avulla. Niiden pohjalta pyritään löytämään vastauksia, kuinka lapsia voitaisiin suojella perheväkivallalta seuraavin tutkimuskysymyksiin:

- Miksi väkivallan uhkan tunnistaminen ja siihen puuttuminen on tärkeää?
- Mitkä tekijät altistavat lapsen väkivallalle kotipiirissään?
- Kuinka voidaan tunnistaa väkivallalle altistunut lapsi?
- Kuinka voidaan tunnistaa väkivallan uhka perheessä?

Vastausten löytymisen jälkeen luodaan uudenlainen riskienarviointityökalu lastensuojelun parissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden avuksi.

Opinnäytetyö rakentuu siten, että alussa esitellään keskeisimmät käsitteet sekä tutkimuksessa käytetyt menetelmät. Sen jälkeen perehdytään teoreettiseen viitekehykseen, joka koostuu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla tehtyyn selvitykseen lasten kaltoinkohtelun eri muodoista ja niistä aiheutuviin seurauksiin. Olennaisena osana teoreettista viitekehystä on myös lasten suojelemiseen ja -huoltoon liittyvä lainsäädäntö, joka kuvataan myös lyhyesti. Lopussa esitellään koko opinnäytetyön prosessi alusta loppuun sekä saadut tutkimustulokset ja luotu produkti.

2 Aiheen rajaus ja keskeiset käsitteet

Tässä luvussa kerrotaan opinnäytetyön aiheen rajauksesta ja keskeisimmistä käsitteistä. Lasta voidaan kohdella kaltoin lukemattomin eri tavoin, sen olemme saaneet lukea viime vuosien aikana iltapäivälehtien lööpeistä. Koska lapsiin kohdistuvia negatiivisia tekoja tai tekemättä jättämisistä on olemassa paljon ja ne vaativat erityisosaamista niin psykologian kuin lääketieteenkin aloilta, on opinnäytetyötä rajattu. Tässä työssä keskitytään pääasiassa vain fyysiseen väkivaltaan Suomessa. Työssä ei ole perehdytty ulkomailta mahdollisesti käytössä oleviin riskienarviointimenetelmiin.

Keskeisten käsitteiden määrittelemisen on äärimmäisen tärkeää, oli aihe mikä tahansa. Eri alojen toimijoilla on kaikilla oma ammattikielensä ja tapansa käsitellä asioita, minkä vuoksi syntyy helposti väärinkäsityksiä, jos käsitteitä ei alussa selvennetä. Seuraavaksi määritellään tämän opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet helpottamaan lukemista.

Fyysinen väkivalta kattaa pahoinpitelyn lisäksi lapsen hoidon laiminlyömisen (Taskinen 2003, 19).

Lapsen kaltoinkohtelu voidaan jakaa neljään osa-alueeseen, jotka ovat laiminlyönti, fyysinen väkivalta, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seipitetty tai aiheutettu sairaus (Söderholm & Kivitielä-Kallio 2012, 16).

Olosuhdeselvitys on sosiaalityöntekijöiden tuomioistuimelle tekemä selvitys lapsen ja perheen elinolosuhteista (Asetus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 55/1994).

Riski on vaarasta aiheutuvan ei-toivotun tapahtuman todennäköisyyden ja seurauksen vakavuuden yhdistelmä (SFS-ISO 31000, 12).

Riskin arviointi kattaa riskien tunnistamisen, analysoimisen ja seurausten vakavuuden arvioimisen (SFS-ISO 31000, 16).

3 Tutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat

Tässä luvussa kerrotaan menetelmistä, joita on käytetty opinnäytetyötä tehtäessä. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää tunnistaa kuhunkin tutkimukseen parhaiten soveltuvat menetelmät. Oikeiden menetelmien avulla löydetään vastaukset tutkimuskysymyksiin sekä voidaan varmistaa tutkimuksen reliabiliteetti ja validius. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 261.)

Ammattikorkeakoulujen funktiona on tarjota käytännönläheistä ja työelämälähtöistä osaamista opiskelijoilleen. Siitä syystä myös opinnäytetyöt ovat usein jonkin yritystoiminnan osa-alueen kehittämistä, minkä vuoksi niitä kutsutaan toiminnallisiksi opinnäytetöiksi. Vilkan ja Airaksisen (2003, 57-58) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö on ammattikorkeakoulujen usein käyttämä versio yliopistomaailmassa tehdyistä tutkimuksista. Toiminnallisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä työelämälähtöistä tietyn olemassa olevan toiminnan kehittämistä, uuden työskentelytavan luomista tai ohjeistuksen laatimista. Kirjallisen raportoinnin lisäksi tuotetaan produkti esimerkiksi oppaan, kansion, verkkosivujen tai jonkin tapahtuman muodossa riippuen koulutusalan, toimeksiantajan ja kohderyhmän luonteesta. Vilka ja Airaksinen tähdentävät, että menetelmänä toiminnallinen opinnäytetyö poikkeaa tutkimuksellisista opinnäytetöistä edellä mainittujen lisäksi myös siten, että siinä ei aina ole tarpeen analysoida niin tarkasti laadullisilla tutkimuksilla hankittuja aineistoja vaan niitä voidaan käyttää sellaisenaan lähdemateriaalina tukemaan omia argumentaatioita. (Vilka & Airaksinen 2003, 57-58.)

Kuten toiminnallisen opinnäytetyönkin, myös tutkimuksellisen kehittämistyön peruspiirteisiin kuuluu käytännön ongelmien ratkaiseminen, uusien ideoiden ja käytänteiden kehittäminen sekä toteuttaminen. Tyypillisesti tutkimuksellinen kehittämistyö etenee projektinomaisesti ja suunnitelmallisesti. Vaikka suunnitelmallisuus on tärkeässä osassa, kehittämistyö saattaa silti olla hyvinkin ennakoimatonta matkalla kohti lopullista ratkaisua ja toteutusta. Sen toteuttamista eivät ohjaa niinkään teoreettiset vaan ennemminkin käytännölliset tavoitteet, joihin ainoastaan haetaan tukea teoriasta. Jotta tutkimuksellinen kehittämistyö on onnistunut, saavutetut tulokset on voitava kytkeä teoriaan ja toteuttaa käytännössä. (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2009, 19.)

Oli kyseessä sitten tutkimuksellinen kehittämistyö tai toiminnallinen opinnäytetyö, on se myös joko laadullinen tai määrällinen tutkimus. Lähtökohtana laadulliselle tutkimukselle on halu ymmärtää ihmisiä tai ilmiöitä eli todellista elämää. Luottamus omiin havaintoihin ja keskusteluista nouseviin asioihin on tärkeässä roolissa laadullisen tutkimustiedon keräämisessä. (Hirsjärvi ym. 2010, 161, 164.)

Tyypillisiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat teemahaastattelu ja kirjallisuuskatsaus. Teemahaastattelu on joustava tapa hankkia ja syventää jo hankittua tietoa. Teemahaastattelun etuna on sen muokattavuus. Asioita voidaan kysyä missä lähes järjestyksessä tahansa tilanteesta riippuen. Vapaamuotoisen ja keskustelevan tyylin vuoksi saattaa tulla ilmi asioita, joita ei olisi osannut kysyä valmiiksi strukturoidussa lomakkeessa. Teemat tulee kuitenkin valita etukäteen ja niiden tulee pohjautua tutkimuksen teoreettiseen viitekehukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77-78.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka tunnetaan myös nimellä traditionaalinen kirjallisuuskatsaus, on yksi käytetyimmistä kirjallisuuskatsaustyypeistä syystä, josta sitä on myös kritisoitu: sen tekemisestä puuttuvat tarkat metodiset säännöt verrattuna systemaattiseen katsaukseen, jossa aineistoksi kelpaavat ainoastaan tiedelehdissä julkaistut teokset. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen perimmäinen tarkoitus on selvittää monista eri lähteistä, kuten esimerkiksi aikakauslehdet, kirjallisuus ja tutkimuselosteet, mitä kyseisestä aihealueesta tiedetään ennalta ja minkälaisia tutkimuksia aiheesta on tehty. (Tuomi 2007, 82-83.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa analysoidaan tyypillisesti koko tutkimuksen ajan aina aineistonkeruuvaiheesta loppuraportointiin saakka. Analysointi vaatii paljon työtä, joka alkaa tietojen tarkistamisella, tietojen täydentämisellä sekä aineiston järjestämisellä tallennusta ja analyysia varten. Tarkistusvaiheessa otetaan selvää, että onko siinä virheitä ja puuttuuko tietoja. Sen jälkeen tietoja voidaan täydentää lisähaastatteluilla ja kyselyillä. Aineiston järjestäminen on kaikista eniten aikaa vievin osuus. Siinä aineisto koodataan tietyn luokituksen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2010, 221-222.)

Hirsjärvi ja Hurme (2006, 172-175) esittävät, että tyypillisiä laadullisen aineiston analyysitapoja ovat laskeminen, asteikointi, teemoittelu, yhteyksien tarkastelu, kehityskulun tarkastelu ja metaforien käyttö. Teemoittelu, tyypittely ja laskeminen tarkoittavat kaikissa haastatteluissa esiin nousseiden tiettyjen piirteiden - teemojen - tarkastelua, erittelyä ääriyhmiin ja sekä laskemista kuinka usein tyypit esiintyvät aineistossa. Yleensä teemat pohjautuvat jo ennalta valittuihin haastatteluteemoihin. tulee kuitenkin olla tarkkaavainen sen varalta, että esiin nousee myös muita ennalta-arvaamattomia teemoja. (Hirsjärvi ja Hurme 2006, 172-175.)

4 Teoreettinen viitekehys ja aiheen rajaus

Mitä enemmän perehdytään eri tutkimuksiin ja muihin valittua aihetta käsitteleviin teoksiin, sitä haastavampaa on tehdä rajaus työlle. Valitusta aiheesta on kirjoitettu paljon erilaisia tekstejä, joiden syvyyksiin on helppo uppoutua uusien ja mielenkiintoisten näkökulmien tullessa esiin. Aihealueen ollessa tekijälleen ennalta suhteellisen tuntematon, tiedon jäsentely vaatii enemmän työtä. Huomioon on otettava käytettävissä olevat resurssit: paljonko aikaa on

käytettävissä ja minkä laajuinen työstä voi tulla. Seuraavissa alaluvuissa tutustutaan tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, joka koostuu lapsen kaltoinkohtelusta ja huolto- ja tapamiskiistoista sekä riskin arvioinnista.

4.1 Lapsen kaltoinkohtelu

Tässä opinnäytetyössä käsitellään pääasiassa vain yhtä kaltoinkohtelun osa-aluetta eli fyysistä väkivaltaa. Kuitenkin, koska Söderholm ja Kivitie-Kallio (2012) esittävät, että lapsuuden kaltoinkohtelukokemuksilla ja aikuisväestön kärsimillä fyysisillä, psyykkisillä, sosiaalisilla sekä kognitiivisilla ongelmilla saattaa olla syy-seuraussuhde, käsitellään myös joitakin laiminlyönnin muotoja. Taskisen (2003, 20) määritelmän mukaan nekin lukeutuvat fyysisen väkivallan piiriin.

Fyysinen väkivalta voidaan jakaa kahteen osaan, aktiiviseen ja passiiviseen väkivaltaan. Aktiivisella väkivallalla tarkoitetaan esimerkiksi lyömistä, potkimista, kuristamista ja ravistelua, kun taas passiivisella väkivallalla tarkoitetaan hoidon laiminlyöntiä eli lapsi esimerkiksi jätetään pitkiksi ajoiksi yksin tai hänelle ei anneta ruokaa. Pahimmassa tapauksessa fyysinen väkivalta voi johtaa kuolemaan. (Taskinen 2003, 20.)

Fyysiseen väkivaltaan lukeutuu myös kuritusväkivalta, joka on aikuisen lapsen kohdistamaa väkivaltaa. Sen tarkoituksena on aiheuttaa kipua ja häpeää tai muuta epämiellyttävää oloa rangaistuksena tai käytöksen säätelytoimenpiteenä (Älä lyö lasta! 2010, 16, 35). Lämäytykset, tukistamiset ja luunapit ovat tyypillisiä esimerkkejä kuritusväkivallasta.

Sosiaali- ja terveysministeriö kertoo Älä lyö lasta! -toimintaohjelmassaan (2010, 16), että termi kuritusväkivalta juontaa juurensa ruumiillisesta kurituksesta, mutta se vaihdettiin 2000-luvulla sisältämään termin *väkivalta*, jotta ymmärrettäisiin, etteivät kasvatusta ja väkivaltaa kulje käsi kädessä. Kuritusväkivaltaa voidaan pitää poikkeuksesta pahoinpitelynä, vaikka siinä ei olisi tarkoitus aiheuttaa fyysistä vammaa lapselle toisin kuin yleisesti mielletään pahoinpitelyissä tehtävän. Rikoslain (39/1889) 5 § määrittelee pahoinpitelyyn kuuluvaksi myös kivun aiheuttamisen varsinaisen terveyden vahingoittamisen ohella, joten näin ollen myös kivulias luunappi katsotaan olevan pahoinpitely.

Sariolan (2012) tekemän tutkimuksen mukaan noin kuudesosa Suomen väestöstä pitää lapsiin kohdistuvaa ruumiillista kuritusta hyväksyttävänä. Luku kuitenkin pienenee jatkuvasti. Vielä vuonna 2007 vastaava lukema oli jopa 26 % eli yli neljännes väestöstä. Perheväkivallan yleisyyttä tukee myös Ellosen, Kääriäisen, Salmen ja Sariolan (2008, 80) tekemä lapsiuhritutkimus, jonka mukaan lähes 70 % yhdeksäsluokkalaisista tytöistä on nähnyt perheessään väkivaltaa tai joutunut itse sen uhriksi. Ellosen (2012, 65-66) tekemän tutkimuksen mukaan 16 % äi-

deistä ja 24 % isistä sallii esimerkiksi kuritusväkivallan tyypillisen muodon, korvapuustin, antamisen lapselleen, jos tämä on suuttanut hänet. Tutkimus osoittaa myös niiden vanhempien, jotka ovat saaneet osakseen kuritusväkivaltaa lapsena, olevan useammin valmiita käyttämään kuritusväkivaltaa myös omiin lapsiinsa verrattuna niihin, jotka ovat välttyneet siltä lapsuudessaan. (Ellonen 2012, 65-66.)

Vaikka yhteiskunnassamme on vallalla käsitys, että kuritusväkivaltaa käyttävät erityisesti vanhemmat sukupolvet ajatuksena ”joka vitsaa säästää, se lastansa vihaa”, se ei pidä Sosiaali- ja Terveysministeriön julkaisun (2010, 36) mukaan paikkaansa. Sen mukaan kohonnut riski käyttää kuritusväkivaltaa on erityisesti perheillä, joissa molemmat huoltajat ovat alle 30-vuotiaita. Sen käytön taustalla on usein huoltajien omat väkivaltakokemukset. Vaikka ruumiillinen kurittaminen kiellettiin laissa vuonna 1984, nämä nuoret aikuiset eivät ole välttämättä saaneet omista lapsuudenkodeistaan mallia miten ristiriitatilanteista selvittäisiin rakentavasti. Tällainen mallioppiminen yhdistettynä nyky-yhteiskunnan paineiden aiheuttamaan stressiin ja väsymykseen johtavat usein ikäviin seurauksiin lasten kannalta. Aina syyt eivät kuitenkaan suoranaisesti johdu lapsuuden kokemuksista, vaan yksi yleinen syy väkivallan käyttämiseen on joko toisen tai molempien huoltajien päihde- ja mielenterveysongelmat. Myös alhaisella koulutustasolla todetaan olevan yhteys kuritusväkivallan käyttöön sosiaalisen ja taloudellisen ahdingon ohella. (Älä lyö lasta! 2010, 30.)

Väkivallan moninaiset muodot eivät aina jätä pelkästään fyysisiä jälkiä, vaan psyykkisten muutelmien paraneminen voi kestää jopa aikuisikään saakka. Kauppi (2012, 125-128) luettelee pitkäkhön listan erinäisiä tapoja, joilla lapsi voi oireilla joutuessaan pahoinpitelyn uhriksi. Jos väkivalta on alkanut äkillisesti, lapsen käytöksessä tapahtuu yleensä selkeitä muutoksia liittyen toimintakykyyn ja ystävyyssuhteisiin. Väkivallan uhriksi joutuminen voi tuhota lapsen itsetunnon ja hänen perusuottamuksensa aikuisiin saattaa murentua. Lapsi oppii, että ongelmat voidaan ratkaista lyömällä; että se on hyväksyttävää. Näin ollen ongelmanratkaisukyky pahimmillaan perustuu täysin tunteisiin. Tällöin lapsi ei kykene keskustelemaan vaikeista asioista välttämättä vielä aikuisenakaan kärsiessään mahdollisesti mielenterveysongelmista. Lapsi saattaa tuoda ikävät kokemuksensa esiin myös tuhoisilla leikeillä tai vastavuoroisesti ei kykene leikkimään lainkaan. Lapsuudessa koetut tapahtumat saattavat aiheuttaa elinikäistä masennusta, ahdistusta, ripustautumista sekä itsetuhoisuutta. (Kauppi 2012, 125-128.) Useilla rikoksentekijöillä, jotka usein kärsivät epäsosiaalisuudesta ja aggressiivisuudesta, on todettu taustalla olevan lapsuudessa koettua väkivaltaa ja laiminlyöntiä (Haapasalo & Hämäläinen 1994 Paavilaisen & Pösön 2003, 40 mukaan). Paavilainen ja Pösö (2003, 40) viittaavat kuitenkin Corbyn (2000) kehotukseen suhtautua kriittisesti aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. On huomattava, että kaikki väkivallan kohteeksi joutuneet lapset eivät kärsi mielenterveysongelmista ja rikollisista taipumuksista. Toiset saattavat voida elää kaikesta huolimatta täysin normaalin ja onnellisen elämän. (Corby 2000 Paavilaisen ja Pösön 2003, 40 mukaan).

Väkivallan ei tarvitse aina olla pelkästään fyysistä aiheuttaakseen ongelmia lapselle. Esimerkiksi kehityspsykologi Tiina Holmberg (2003, 20, 22-24) kertoo Brieren (1990) määrittelevän vanhempien päihteidenkäytön eräänlaiseksi psyykkiseksi väkivallaksi. Holmbergin mukaan lapset saattavat tuntea olonsa turvattomiksi, sillä heillä ei välttämättä ole kykyä ymmärtää aikuisen käytöstä päihteiden alaisuudessa. Päihtyneen henkilön arvostelukyvyn ollessa heikko hän ei pysty varmistamaan lapsen turvallisuutta, mikä usein johtaa laiminlyönteihin. Ei ole myöskään harvinaista, että päihdeperheissä käytetään väkivaltaa niin lapsiin kuin toisiin aikuisiin. Holmberg korostaa, että vaikka vanhemmilla olisikin raittiita päiviä, lapsi kärsii silti alituisesta stressistä. Lapsen energia kuluu selviytymiseen ja perheen aikuisena toimimiseen, eikä hän pysty muodostamaan turvallisia kiintymyssuhteita. Tämän lisäksi lapsi saattaa kärsiä oppimisvaikeuksista ja käytöshäiriöistä muiden tunne-elämän ongelmien ohella. Koska päihdeperheen lapsi kokee usein syyllisyyttä ja häpeää tilanteesta, hänellä on myös usein normaalia huonompi minä-kuva ja näin ollen suurempi riski altistua mielenterveysongelmille. Jos lapsen oireiluun ei kiinnitetä ajoissa huomiota eikä sitä myöten anneta apua, traumaattiset kokemukset voivat johtaa muun muassa päihteiden väärinkäyttöön, rikollisuuteen ja väkivaltaisuuteen. (Holmberg 2003, 20, 22-24.)

Päihteiden käyttö tai muut ongelmat perheessä voivat johtaa lapsen laiminlyöntiin, mikä tarkoittaa Söderholmin ja Politin (2012, 78-90) mukaan sitä, että lapsen elinolosuhteet ja/tai huoltajien käyttäytyminen lasta kohtaan ovat puutteellisia. Toisin sanottuna lapsen perustarpeet jäävät osittain tai täysin tyydyttämättä, mikä voi vaarantaa lapsen fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä kehityksen. Fyysisesti laiminlyöty lapsi elää usein epäsuotuisissa asumisolosuhteissa likaisissa vaatteissa ja aliravittuna. Hänen turvallisuuttaan ei valvota, mikä voi aiheuttaa vaaratilanteita. Lapsi jätetään ”oman onnensa nojaan”, mikä saattaa aiheuttaa muun muassa kielenkehityksen ongelmia, turvattomuuden tunnetta ja depressiota. Jos laiminlyöntiin ei puututa, lapsi voi aikuistuttuaan siirtää omat kokemuksensa omille lapsilleen eli laiminlyönti jatkuu sukupolvelta toiselle. Kuten myös muissa väkivallan muodoissa, myös laiminlyönnissä seuraukset eivät ole yksiselitteisiä ja ehdottomia. Joku lapsi voi pärjätä erinomaisesti elämässään laiminlyönneistä huolimatta. (Söderholm & Politi 2012, 88).

4.2 Lapsen etu

Lapsista sekä heidän turvallisuudestaan ja suojelustaan puhuttaessa erittäin oleellisena teoreettisena viitekehyksenä toimii vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki 417/2007. Sen tarkoituksena on varmistaa lasten turvallinen kasvuympäristö sekä tasapainoinen ja monipuolinen kehitys. Sen mukaan lapsi on myös oikeutettu erityiseen suojeluun. Edellä mainittujen toteutumisesta vastuussa ovat ensisijaisesti lasten huoltajat. Lastensuojelun tehtävänä on tukea perhettä ongelmatilanteissa ja puuttua niihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ottaen huomioon mikä on lapsen etu asiassa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Mitä sitten tarkoitetaan lasten edulla? Yksiselitteistä vastausta kysymykseen ei ole. Jokaisen lapsen etu on arvioitava tapauskohtaisesti ja tulos voi olla täysin päinvastainen, kuin mitä lapsi tai huoltajat olisivat toivoneet. Periaatteet, joilla lapsen etu toteutuu, voidaan löytää lainsäädännöstä, mutta käytännössä periaatteet jäävät jokaisen tulkittavaksi. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) sisältää kohdan, jossa todetaan, että lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi on turvattava ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset. Lapsen myönteisiä ja läheisiä ihmissuhteita ei tule vaarantaa tarpeettomasti. On tärkeää, että lapsen ikään sekä kehitystasoon nähden hän saa tarpeellista hoitoa ja huolenpitoa, mikä tarkoittaa muun muassa turvallista ja virikkeellistä elinympäristöä. Tämän tutkimuksen kannalta kaikkein tärkein kohta tulee esiin ensimmäisen pykälän kolmannessa momentissa, jossa sanotaan, että lasta kohtaan ei saa käyttää ruumiillista kuritusta, eikä häntä saa alistaa eikä kohdella loukkaavasti. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.)

Asetuksessa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (556/1994) käsitellään muun muassa tuomioistuimen ja sosiaalilautakunnan yhteistyökäytäntöä huoltokiistan ratkaisemisessa. Katsoessaan tarpeelliseksi, tuomioistuin voi lapsen huolto- tai tapaamisoikeutta käsitellessään pyytää virkateitse selvityksen lapsen ja perheen elinolosuhteista sen kunnan sosiaalilautakunnalta, jossa lapsen kotipaikka sijaitsee. Tuomioistuimen on määriteltävä sosiaalilautakunnalle mihin asioihin heidän tulee erityisesti kiinnittää huomiota selvitystä tehdessään. Jos tuomioistuin katsoo tarpeelliseksi, sen on myös varattava sosiaalilautakunnalle aikaa tulla kuulluksi selvityksessä ilmitulleisiin asioihin. Erittäin painavasta syystä voidaan myös kuulla lapsen mielipidettä asiasta. Tällöin on kuitenkin varmistuttava, ettei kuulemisesta aiheudu lapselle tai lapsen kehitykselle haittaa sekä siitä, että hänellä on valmiudet käsitellä kyseisiä asioita. Auvinen (2002, 149-150) painottaa lapsen kuulemisen olevan lapselle aina vapaaehtoista, mikä tulee tehdä selväksi myös lapselle itselleen. Tämän lisäksi lapselle on tehtävä selväksi asioiden julkisuus: kaikki tämän kertomat asiat tullaan kertomaan myös lapsen huoltajille ja tuomioistuimelle. Jos eräiden asioiden julkituomisesta voi aiheutua suurta haittaa lapsen edulle, ne voidaan salata. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen vakava pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö, joista tieto tullaan välittämään viranomaisille esitutkinnan suorittamiseksi. (Auvinen 2002, 149-150.)

Auvisen (2002, 117) mukaan huoltoriidat tulevat useimmiten vireille avioerohakemusten myötä tai haettaessa muutosta aikaisempaan sopimukseen. Auvinen toteaa, että sosiaalishallinnon viranomaisten mukaan huoltoriitojen taustalla ovat hyvin usein vaikuttamassa muun muassa psyykkiset ongelmat, väkivaltaisuus, alkoholiongelmat sekä mustasukkaisuus. Empiiristen tutkimusten mukaan lapsiin kohdistuvat väkivaltaepäilyt tai näytöt niistä ovat kuitenkin harvinaisia. Tästä huolimatta on tutkimuksia (Ellonen 2012, 100; Ellonen ym. 2008, 78), joiden mukaan huoltajien välinen väkivaltaisuus lisää myös lasten väkivaltakokemuksia perheessä. Vaik-

ka syitä huoltoriidoille voidaan nimetä lukuisia, moni jää silti selvittämättä. Huoltajat pyrkivät usein salaamaan todelliset motiivinsa ja selvitystyön tekijöiden tehtäväksi jää yrittää saada ne selville (Auvinen 2002, 117). Huolimatta pyrkimyksestä salata joitain tietoja, on sosiaalilautakunta erityisasemassa. Sillä on oikeus saada normaalisti salassa pidettäviä tietoja asiakkaan suostumuksesta riippumatta sekä oikeus tuoda ne ilmi tuomioistuimessa. (812/2000). Olosuhdeselvityksille, joita Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman Lapsen elatus ja huolto 2012 (2013, 4) mukaan tehtiin vuonna 2012 yhteensä 1097, ei ole olemassa yksiselitteistä ohjetta liittyen sen sisältöön. Auvinen (2002, 137) esittää selvityksen normipohjan tulevan lapsenhuoltolaista ja lapsen edun käsitteestä, jota käsiteltiin aikaisemmin. Selvitystyön tekijät pyrkivät selvittämään niin kutsutun lievimmän intervention periaatteen mukaisesti molempien huoltajien edellytykset toteuttaa lapsen huolto edellä mainituin kriteerein. Käytännössä selvitykseen tulee kirjata hyvin konkreettisin ilmaisin, kuinka lapsen elinolosuhteet on järjestetty. Lapsella tulee olla säännölliset ruokailut ja kunnollinen vaatetus. Hänen koulunkäyntinsä tulee järjestää sujuvasti ja mahdollistaa harrastuksissa käyminen. Huoltajien työssäkäynti ja muut arkielämään liittyvät asiat eivät saa vaarantaa lapsen elinolosuhteita millään tavalla. (Auvinen 2002, 137, 141-142.)

Yhteiskuntatieteiden tohtori Teija Hautasen vuonna 2010 tekemässä väitöskirjassa Väkivalta ja huoltoriidat tutkittiin kuinka väitteitä perheväkivallasta käsitellään huoltoriitojen yhteydessä. Tutkittu aineisto koostui 158 huoltoriidan oikeudenkäyntiasiakirjoista, joihin oli kirjattu väite joko toisen tai molempien huoltajien tekemästä väkivallasta. Aineistoon sisältyi 94 sosiaalitoimen olosuhdeselvitystä, joita analysoimalla hän selvitti, kuinka sosiaalityöntekijät tuovat esiin väitetyt väkivallan teot. (Hautanen 2010, 176, 230.)

Vain noin 57 % analysoiduista selvityksistä sisälsi viitteen väkivallasta, vaikka muissa kyseisten tapausten asiakirjoissa väkivallasta on mainittu. Syitä Hautanen (2010, 180-182) pohtii vähäiselle väkivallan kirjaamiselle olevan mahdollisesti se, ettei väkivaltaa ole koettu oleelliseksi osaksi huoltoriidan ratkaisua ajatellen. Hän arvioi myös, että sosiaalitoimen työntekijät saattavat pelätä asiakassuhteen vaarantuvan, jos he ilmoittavat väkivallasta tai sitten, että käräjäoikeus, huoltajat tai muut viranomaiset eivät yksinkertaisesti ole antaneet tietoja tapahtuneesta väkivallasta. Kuitenkin aineistoon kuului myös tapauksia, joissa jo oikeudenkäynnin alkuvaiheessa väkivaltaväitteet on tuotu esiin esimerkiksi tehtyjen rikosilmoitusten tai annettujen tuomioiden muodossa. Näin ollen Hautanen tulee sellaiseen lopputulokseen, että sosiaalityöntekijät eivät aina halua käsitellä väkivaltaa selvityksissään. Tulokset osoittavat, että tapauksissa, joissa oli esitetty väitteitä molempien huoltajien väkivallasta, äidin tekemä väkivalta ilmaistaan harvemmin kuin isän (Hautanen 2010, 180-182). Tämä tukee selvästi käsitystä, että naisen ja ennen kaikkea äidin käyttämä väkivalta on tabu. Ellosen ym. (2008, 152) tekemän lapsiuhritutkimuksen mukaan isän ja äidin tekemällä väkivallan määrällä ei ole suur-

ta eroa, vaikka Humpin (2008, 36) mukaan poliisille tehdyissä rikosilmoituksissa tekijänä on huomattavasti useammin isä kuin äiti.

Miten sitten väkivalta ilmaistiin Hautasen (2010, 180-181) tutkimissa olosuhdeselvityksissä? Jos väkivallasta ylipäänsä on mainintaa selvityksissä, se ilmaistaan yleensä varsin ympäröivästä ja ehkä jopa hieman kaunistelevein kiertoilmaisuin. Tekijää tai uhria ei välttämättä mainita suoraan, vaan puhutaan yleisesti perheväkivallasta. Selvityksistä harvoin myöskään käy ilmi kuka väkivallasta on kertonut ja onko tulkinta sosiaalityöntekijän oma vai suoraan lasten tai huoltajien kertomaa. Koska tutkimuksessa käsitellyistä olosuhdeselvityksistä suurin osa on ajalta, jolloin selvitystyön ohjeistuksena oli lähinnä käsitellä vain positiivisia ja vanhemmuutta tukevia asioita, voi väkivaltakannanottojen vähäisyys johtua siitä. (Hautanen 2010, 180-181.)

4.3 Riskin arviointi

Riskin arviointi -käsite kattaa riskien tunnistamisen, analysoimisen ja arvioimisen. Riskin arvioinnin tarkoituksena on tunnistaa riskit yhdessä syiden ja seurausten kanssa sekä päättää tarvittavista toimenpiteistä riskien vähentämiseksi tai poistamiseksi. Tavoitteena on luoda kattava lista tapahtumista, jotka saattavat jollakin tavalla aiheuttaa ongelmia, kuten esimerkiksi estää tai viivästyttää, asetetun tavoitteen saavuttamista. Listaukseen tulee aluksi sisällyttää kaikki mahdolliset riskit, myös sellaiset, jotka ovat hyvin epätodennäköisiä ja joihin organisaatio ei välttämättä voi vaikuttaa. (SFS-ISO 31000, 16-20, 40.)

Riskien analysoimisen tavoitteena on ymmärtää riski kokonaisvaltaisesti: mistä riski johtuu ja mitä siitä pahimmillaan tai parhaimmillaan voi seurata. Riskillä voi olla myös positiivinen puoli. Analyysin tarkoituksena on selvittää millä todennäköisyydellä se toteutuu, oli riski sitten positiivinen tai negatiivinen. Tämän jälkeen tulee riskin arviointivaihe. Sen tavoitteena on arvioida riskin merkitys eli seurauksen vakavuus. (SFS-ISO 31000, 18.)

Riskien tunnistaminen ja hallitseminen vaatii yhteistyötä organisaation eri osastojen kanssa. Ihanteellista olisi, jos voitaisiin käyttää yrityksen tai yhteisön ulkopuolista henkilöä vetämään ainakin ensimmäisen riskienarvioinnin, sillä henkilöstö ei välttämättä osaa suhtautua tarpeeksi objektiivisesti riskeihin. PK-RH:n artikkelin Riskienhallinnan periaatteet (2009a) mukaan ihmiset tottuvat riskeihin kohdatessaan niitä jatkuvasti päivittäisessä työssään. Kun riskejä arvioidaan useamman hengen voimin, voidaan löytää uusia näkökulmia asioihin. Tehtiin riskienarviointi millä kokoonpanolla tahansa, on tärkeää valita yksi henkilö johtamaan prosessia. Valitulla henkilöllä tulee olla kokonaisvaltaista osaamista riskienhallinnasta ja siinä käytettävistä apuvälineistä. (Riskienhallinnan periaatteet 2009a.)

PK-RH:n artikkelissa Yhteistyö tunnistamisen tukena (2009b) on listattu tärkeimpiä periaatteita, joita kannattaa noudattaa ryhtyessään riskienhallintaprosessiin. Sen mukaan on tunnettava oma toimintaympäristönsä ja reagoitava riskeihin jopa kiireessä. Tärkeää on jatkuva tilanteen seuranta ja se, ettei luota liikaa aikaisempiin kokemuksiin vaan varautuu myös pahimpaan vaihtoehtoon huomioiden mitä ympärillä tapahtuu. Viimeisenä periaatteena on yhteistyön voima: ”kaksi päätä on aina parempi kuin yksi pää”. (Yhteistyö tunnistamisen tukena 2009b.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Tässä luvussa kerrotaan lyhyesti opinnäytetyöprosessista ja saaduista tuloksista sekä esitellään tutkimuksen pohjalta tehty produkti.

Idea tästä opinnäytetyöstä lähti halusta tehdä jotain lasten ja nuorten turvallisuuden edistämiseksi. Aihealue kiinnostaa työn tekijää niin henkilökohtaisella kuin ammatillisellakin saralla, mikä auttaa työn loppuunsaattamisessa. Suunnitteluvaiheessa mielessä pyöri lukuisia eri käsitteitä kuten: riskienarviointi, riskienhallinta, vaaran arviointi, lastensuojelu, perheväkivalta, perhesurmat, psykopatia, vieraannuttaminen ja lapsiin kohdistuva väkivalta. Niitä pyörittelemällä ja lukemalla artikkeleita sekä keskustelemalla lehtorien kanssa päädyttiin lopputulokseen, että luotaisiin uudenlainen riskienarviointityökalu lastensuojelulle. Kun päätös saatiin tehtyä, ryhdyttiin etsimään kontakteja. Kiitos lehtorin laajojen verkostojen, pitkän nimelistan avulla oli helppo ryhtyä toimeen. Tai niin olisi voinut kuvitella. Haastateltavien saaminen osoittautui luultua hankalammaksi. Moni vastasi tiedusteluun kiinnostusta osoittaen mutta torjui kuitenkin yhteistyön kiireisiin vedoten. Osa taas ei vastannut laisinkaan. Vaikka heti alussa yhteistyökumppania ei löytynytäkään, oli kuitenkin ryhdyttävä työhön, jotta se valmistuisi joskus.

Heti alussa tehtiin päätös, että opinnäytetyöstä tehdään toiminnallinen opinnäytetyö, jossa käytetään laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Valinta tehtiin siksi, että tarkoituksena ei ollut niinkään selvittää määrällisesti lapsiin kohdistuvaa perheväkivaltaa vaan ennemminkin selvittää, kuinka sitä voitaisiin tunnistaa paremmin. Tunnistamisen helpottamiseksi haluttiin tuottaa uudenlainen menetelmä, jolla väkivallan uhkaa voitaisiin arvioida ja ennaltaehkäistä. Siten täyttyy sekä laadullisen tutkimuksen ja toiminnallisen opinnäytetyön että tutkimuksellisen kehittämistyön kriteerit.

5.1 Aineistonkeruu

Laadullisen tutkimuksen tyypillistä aineistonkeruumenetelmää eli kirjallisuuskatsausta varten hankittiin paljon teoksia ja luettiin artikkeleita, jotta tutkimuskysymyksen tarkentuminen

helpottuisi. Suurin osa teoksista lainattiin Lastensuojelun Keskusliiton kirjastosta, josta löytyy runsaasti aiheeseen liittyviä teoksia. Muut teokset löytyivät joko Laurea-ammattikorkeakoulun omasta kirjastosta tai kaupungin kirjastosta pääasiassa hakusanoilla *perheväkivalta*, *lapsiin kohdistuva väkivalta*, *lasten kaltoinkohtelu* sekä niiden eri variaatioita. Tutkimalla valittua kirjallisuutta löytyi nopeasti punainen lanka, jota lähteä seuraamaan. Heräsi kysymys, kuinka paljon lapsiin kohdistuu väkivaltaa nimenomaan huoltajien tekemänä ja minkälaisia seurauksia siitä voi syntyä. Myös se, että voidaanko lapsiin kohdistuvaa väkivallan uhkaa arvioida jotenkin, oli mielenkiintoinen kysymys. Tämän myötä lopullisiksi tutkimuskysymyksiksi valikoituivat:

- Miksi väkivallan uhkan tunnistaminen ja siihen puuttuminen on tärkeää?
- Mitkä tekijät altistavat lapsen väkivallalle kotipiirissään?
- Kuinka voidaan tunnistaa väkivallalle altistunut lapsi?
- Kuinka voidaan tunnistaa väkivallan uhka perheessä?

Näiden kysymysten pohjalta tehtiin kirjallisuuskatsaus, joka muodostaa työn teoreettisen pohjan. Valitut teokset käsittelevät lasten kaltoinkohtelua ja sen eri muotoja. Tärkeimpiä teoksia olivat aiheesta viime vuosien aikana tehdyt tutkimukset sekä erilaiset aiheita käsittelevät raportit. Valituissa tutkimuksissa on ollut aiheena lapsiin kohdistuvan perheväkivallan ja erityisesti kuritusväkivallan yleisyys sekä mitkä tekijät yleisimmin vaikuttavat taustalla perheissä, joissa väkivaltaa käytetään lapsiin. Tutkimusten pohjalta sai kuvan lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä sekä huoltajien että lasten itsensä kertomana. Kun prosessin myöhemmässä vaiheessa opinnäytetyön aihe tarkentui fyysiseen väkivaltaan erityisesti huoltajuuskiistojen yhteydessä, perehtyminen aiheita käsittelevään väitöskirjaan tuntui lähes välttämättömältä.

Vasta, kun teoreettinen pohja oli lähes valmis, saatiin varmistettua kaksi yhteistyökumppania: Hyvinkään ja Helsingin kaupunkien sosiaalivirastot, tarkemmin perheoikeudelliset selvitystyöryhmät. Haastateltaviksi henkilöiksi valikoituivat Hyvinkään kaupungin sosiaalipalveluiden johtaja Saira Nummikoski, Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveysviraston perheoikeudellisen yksikön selvitystyöryhmän johtava sosiaalityöntekijä Sari Tammela yhdessä kahden selvitystyöryhmään kuuluvan sosiaalityöntekijän Liisa Karjalaisen ja Minna Marjasen kanssa. Saatujen yhteistyökumppaneiden vuoksi työ rajattiin koskemaan tuomioistuimelle tehtäviä olosuhdeselvityksiä, joiden avulla se ratkaisee huolto- ja tapaamisriidat. Olosuhdeselvitysten avuksi luotiin riskienarviointityökalu, jolla voidaan tunnistaa fyysisen väkivallan uhriksi joutunut lapsi sekä samalla arvioida lapsen todennäköisyys joutua fyysisen väkivallan uhriksi. Riskienarviointityökalu menetelmänä vastaa tutkimuskysymyksiin *Kuinka voidaan tunnistaa väkivallalle altistunut lapsi?* ja *Kuinka voidaan tunnistaa väkivallan uhka perheessä?*

Kirjallisuuskatsauksen pohjalta haastattelun teemoiksi valittiin olosuhdeselvitysten taustat, selvitystyö käytännössä sekä väkivallan tunnistaminen ja ilmaiseminen. Tarkemmat haastattelukysymykset teemoineen löytyvät liitteestä 1. Ensimmäisessä teemassa on tarkoituksena selvittää, että paljonko kyseisessä kaupungissa tehdään olosuhdeselvityksiä vuositasolla ja kuinka usein niiden taustalla on väkivaltaväitteitä. Selvitystyö käytännössä kartoittaa muun muassa selvityksen kestoja, vaadittua viranomaisyhteistyötä, mahdollisten ohjeistusten olemassaoloa ja käyttöä. Väkivallan tunnistaminen ja ilmaiseminen nimensä mukaisesti selvittää, kuinka selvityksiin kirjataan mahdolliset väkivaltaväitteet ja epäilyt sekä mihin epäilyt pohjautuvat. Siinä myös pyritään selvittämään, että mihin selvitystyöntekijöiden tuomioistuimelle antamat suositukset perustuvat.

Haastatteluista saadut tiedot analysoitiin käyttämällä laadullisen tutkimusaineiston analyysimenetelmiä eli teemoittelua, tyypittelyä ja laskemista. Aineisto jaettiin seuraaviin teemoihin: selvitystyön tekeminen, perheen/huoltajien taustatekijät ja lapsen oireilu. Perheen/huoltajien taustatekijät tyypiteltiin vielä sosiodemografisiin ja psyykkisiin tekijöihin sekä lasten oireilu psyykkisiin ja fyysisiin oireisiin. Niiden pohjalta laskettiin, mitkä asiat nousivat esiin kaikkein useimmin.

5.2 Olosuhdeselvitykset käytännössä

Seudullisessa perheoikeudellisessa yksikössä Hyvinkäällä tehdään keskitetysti kaikki Hyvinkään, Nurmijärven, Riihimäen, Hausjärven ja Lopen olosuhdeselvitykset. Selvitystyö tehdään käräjäoikeuden pyynnöstä ja aikaa yhden selvityksen tekemiseen kuluu noin kolmesta kuuteen kuukautta. Selvityksen tulos koostuu useista huoltajien toimistokäynneistä, kotikäynneistä ja huoltajien yhteisneuvottelusta. Jos toinen huoltajista asuu eri paikkakunnalla, tehdään selvitykset yhteistyössä tämän asuinkunnan sosiaalitoimen kanssa. Periaatteena on, että myös esikouluikäisiä ja sitä vanhempia lapsia kuullaan heidän mielipiteensä selvittämiseksi kuitenkin siten, että lapsen mielipide ei ole ratkaisevassa asemassa asian suhteen. Lisätietoa lapsen ja perheen tilanteesta selvitystyöntekijät voivat hankkia viranomaisilta ja muilta asian kannalta oleellisilta tahoilta, kuten esimerkiksi perheneuvolasta tai koulusta. Myös lapsen elämässä mukana olevia muita keskeisiä henkilöitä voidaan kuulla. (Olosuhdeselvitys 2012.)

Nummikosken (2013) mukaan Hyvinkäällä tehdään vuosittain noin neljäkymmentä olosuhdeselvitystä, ja niiden taustalla on pääsääntöisesti jommankumman tai molempien huoltajien päihde- ja mielenterveysongelmat, seksuaalinen riisto tai väkivalta. Selvitysprosessi kestää noin neljästä kuuteen kuukautta mutta toisinaan se kuitenkin saattaa venyä varsinkin, jos toinen huoltajista asuu aikaisemmin mainittujen viiden kunnan ulkopuolella. Selvitykset tehdään aina pareittain objektiivisuuden säilyttämiseksi. Työ tehdään tietyn prosessin mukaisesti ja selvityksestä tehtävä lausunto on useamman sivun pituinen. Siinä pääsääntöisesti käsitellään

ainoastaan ne asiat, jotka käräjäoikeus on halunnut selvitetävän. Selvitettäviä asioita varten on olemassa valmis runko, johon tiedot kirjataan. Lähtökohtana on, että viranomaisen tulkinta ja faktatieto eivät sekoitu keskenään. Erityisen ongelmallista selvitystyötä ja tulkintoja tehtäessä on, jos on epäilty esimerkiksi väkivaltaa, mutta sitä ei ole kirjattu minnekään ylös. Selvitystyöryhmän jäsenillä on hyvä perustietämys oireista, jotka paljastavat mahdollisen väkivallan. (Nummikoski 2013.)

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto tekee vuosittain noin sata olosuhdeselvitystä, jotka hoideetaan erillisen selvitystyöryhmän toimesta. Selvitysprosessi kestää noin kaksi kuukautta ja kuten Hyvinkäällä, työ tehdään pareittain. Prosessiin kuuluu sekä huoltajien että lasten haastattelu, joissa samalla havainnoidaan molempien käyttäytymistä ja vuorovaikutusta. Tyypillisesti pyydetään myös lausunto neuvolasta ja koulusta, mahdollisesti myös muilta viranomaisilta. Karjalaisen (2013) mukaan selvitystyötä tehtäessä huomio kiinnittyy usein merkkeihin vieraannuttamisesta. Se ilmenee yleensä tahtona olla tapaamatta toista huoltajaa. Lapsi saattaa olla hyvinkin teennäinen, välinpitämätön ja käyttää ikätasolleen epätyypillisiä ilmauksia eli lapsi on opetettu sanomaan tietyt fraasit. Suuri haaste selvitystyölle Karjalainen kertoo olevan se, että toinen tai molemmat huoltajista ovat kyvyttömiä nähdä totuutta lapsen voinnista ja omista tekemisistään sekä niiden vaikutuksesta lapsen kehitykseen. Jompikumpi saattaa tahallaan pitkittää eroprosessia ja siten tehdä kiusaa toiselle osapuolelle ja tietämättään vahingoittaa siten myös lasta. Usein tällaisissa tilanteissa taustalla on jonkinasteinen persoonallisuushäiriö. Vaikka selvitystyöntekijällä olisi epäily persoonallisuushäiriöstä, joka saattaa olla vaaraksi lapsen kehitykselle, hän ei voi sitä ilmaista sanallakaan. Karjalainen (2013) kuitenkin toteaa, että pitkittyneessä ja riitaisassa erossa jokaisesta terveestäkin ihmisestä saattaa tulla esiin esimerkiksi narsistisia piirteitä, kun ollaan puolustuskanalla. Väkivallasta aiheutuneista oireista vakavimmiksi Karjalainen esittää mielenterveyden ongelmat, kuten esimerkiksi depressiivisyyden, itsetuhoisuuden ja aggressiivisuuden. Muita lapsen oireiluja, joihin usein kiinnitetään huomiota, ovat radikaalit muutokset käytöksessä. Sosiaalisen ja iloisen lapsen muuttuessa yhtäkkiä täysin passiiviseksi tai alistuvaiseksi, on todennäköistä, että jonkin asteista väkivaltaa on tapahtunut. Samaa sanoo Marjanen (2013), jonka mukaan häiriökäytös ja kyvyttömyys keskittyä kielivät usein jonkinlaisista ongelmista. Merkittävimpiä oireita väkivallalle altistumisesta hän kertoo olevan itsetuhoisuuden, käyttäytymishäiriöiden ja itsetunto-ongelmien äkillisen lisääntymisen. Näiden lisäksi kaltoinkohdelluilla lapsilla psykosomaattiset oireet ovat varsin yleisiä kuin myös yökastelu ja painajaiset. Hän toteaa kuitenkin, että todennäköisin syy näille on eron aiheuttama stressi. Muita syitä on lähes mahdoton selvittää, sillä jotkut lapset voivat olla luonnostaan esimerkiksi arkoja, passiivisia tai kilttejä. Jos kuitenkin käy ilmi, että lapsi on joutunut fyysisen väkivallan uhriksi, tehdään aina lastensuojeluilmoitus. Pääsääntöisesti näissä tapauksissa perhe tosin on jo lastensuojelun asiakas, eikä tieto väkivallasta tai muusta vastaavasta tule uutena lastensuojelun työntekijöille. Sekä Marjasen (2013) että Karjalaisen (2013) mukaan suurimmat vaaratekijät perheissä

ovat parisuhdeväkivalta, päihdeongelmat sekä erityisesti hoitamattomat mielenterveysongelmat, joiden vuoksi lapsi voi joutua fyysisen väkivallan uhriksi. Syrjäytymisvaarassa olevat perheet nousivat myös esiin molempien puolelta. Tämä tarkoittaa muun muassa suppeita sosiaalisia verkostoja, heikkoja kognitiivisia taitoja ja matalaa koulutus- ja tulotasoa. Jos perheessä on suuri määrä lapsia, joiden välinen ikäero on vähäinen, joku lapsista saattaa kärsiä hoidon laiminlyönnistä. (Karjalainen & Marjanen, 2013.)

Verrattuna Hautasen (2010) väitöskirjassaan esiin tuomiin ongelmiin Hyvinkään ja Helsingin kaupungeilla sellaisia tuskin tulee. Selvitystyöryhmät tekevät ainoastaan olosuhdeselvityksiä eivätkä ole muutoin tekemisissä asiakkaiden kanssa (Karjalainen 2013; Nummikoski 2013). Näin ollen he pystyvät tarkastelemaan perheiden tilanteita objektiivisesti ilman pelkoa asiakassuhteen vaarantumisesta. Nummikoski (2013) toteaaakin selvitystyön olevan irrallinen prosessi, jonka tekijät eivät osallistu muuhun työhön. Toisin kuin yleensä uskotaan, selvitystyö ei ole lastensuojelun tukitoimi. Koska selvitystyöntekijöiden aikaa ei vie muut asiat, he voivat keskittyä selvitysten tekemiseen täysipäiväisesti. Näin ollen laatu pysyy korkealla. (Nummikoski 2013.)

5.3 Produkti - Fyysisen väkivallan riskin arvioiminen

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston selvitystyöryhmän jäsenten kanssa keskustelemisen jälkeen tultiin siihen lopputulokseen, että riskienarviointityökalusta ei saisi tulla liikaa aikaa vievä. Yhden perheen tilanteen selvittämiseen kuluu tyypillisesti noin yhdestä kolmeen kuukaudesta ja tälläkin hetkellä työtä on paljon. Tästä syystä päädyttiin tekemään vaarojen tunnistaminen tarkastuslistan (Liite 2) muodossa. Vaaroilla tässä yhteydessä tarkoitetaan lapsessa ilmeneviä merkkejä eli oireita mahdollisesta fyysisestä väkivallasta ja huoltajissa /perheessä vaaraa aiheuttavia taustatekijöitä, jotka saattavat altistaa lapsen fyysiselle väkivallalle. Fyysinen väkivalta pitää sisällään aktiivisen väkivallan, kuritusväkivallan sekä hoidon laiminlyönnin. Kuritusväkivaltaa ei ole eroteltu muusta fyysisestä väkivallasta siitä syystä, että oli tarkoitus mikä tahansa, väkivalta on väkivaltaa eikä sitä tule sietää missään tilanteessa. Esimerkkinä toimikoon toukokuussa 2013 (Iltasanomat 20.5.2013) uutisoitu tapaus, jossa isä oli useiden vuosien ajan käyttänyt kuritusväkivaltaa pieniin lapsiinsa. Hänet tuomittiin pahoinpitelystä neljäksi kuukaudeksi ehdolliseen vankeusrangaistukseen sekä korvaamaan lapsilleen yhteensä 8500 €. Tuomioistuimen päätös tukee sitä, että kuritusväkivaltakin on väkivaltaa ja siihen tulee suhtautua hyvin vakavasti.

Tarkistuslista luotiin kirjallisuuskatsauksen ja haastatteluista saatujen tietojen perusteella, mitkä hyvin pitkälti tukivat toinen toisiaan. Oireet ja taustatekijät ovat molemmat omissa taulukoissaan, joihin ne on listattu tärkeysjärjestyksessä vakavimmasta vähäpätöisimpään. Tärkeysjärjestys luotiin haastatteluista saatujen tietojen pohjalta. Vakavimmat asiat ovat

sellaisia, jotka eivät todennäköisesti kuulu lapsen normaaliin kehitykseen ja huoltajien / perheen normaaliin toimintaan, ja joista aiheutuu selkeästi vaaraa lapselle. Vähäpätöisimpiin sijoitettiin asiat, jotka saattavat johtua pelkästään lapsen synnynnäisestä temperamentista, eron aiheuttamasta stressistä tai liittyä muuten kehitykseen eivätkä ole vaaraksi lapselle sekä sellaiset tekijät, joista huolimatta huoltaja/perhe voi toimia lapsen edun mukaisesti. Vähäpätöisimmissä kohdissa yksittäinen oire tai taustatekijä ei vielä nosta lapsen kohtaaman väkivallan todennäköisyyttä, mutta jos oireita ja tekijöitä on useampi, tulee ne ottaa syvempään tarkasteluun. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jos lapsella on vain yksi vähäpätöinen oire, ei olisi mahdollista, että hän olisi joutunut kokemaan väkivaltaa huoltajiensa taholta. Helpotukseen siis riskin suuruuden arviointia, jokainen oire ja taustatekijä on pisteytetty siten, että maksimipistemäärä on sata. Lapsen oireita listassa on yhteensä kaksikymmentäkolme, joista vakavimmat (kymmenen pistettä) ovat itsetuhoisuus, depressio ja aggressiivisuus, kun taas vähäpätöisimmät (yksi piste) ovat unihäiriöt ja kastelu. Huoltajien tai perheen taustatekijöitä on listattu yhteensä kuusitoista, joista vakavimmat (viisitoista pistettä) ovat parisuhdeväkivalta, päihdeongelmat, hoitamattomat mielenterveysongelmat ja huoltajien rikollinen tausta. Vähäpätöisimmät (yksi piste) tekijät ovat suppea sosiaalinen verkosto ja matala koulutustaso. Tarkistuslistaan on sijoitettu lapsen oireiden viereen kohta, johon selvitystyöntekijä voi laittaa rastin, jos kokee oireen olevan hyvin vakava ja vaativan hoitoa tai lisäselvitysten tekoa nimenomaisessa tapauksessa.

Vaaran arviointi -lomakkeesta saadut pisteet syötetään alla olevan taulukon (Taulukko 1) mukaiseen matriisiin (Liite 3), jonka perusteella nähdään kuinka suuri todennäköisyys fyysiselle väkivallalle, mikä sisältää myös hoidon laiminlyönnin, on.

Taulukko 1 Riskimatriisi

Lapsen oireet		Epätodennäköinen (1-9 pistettä)	Todennäköinen (10-29 pistettä)	Erittäin todennäköinen (30 pistettä tai enemmän)
Huoltajien / perheen taustatekijät	Epätodennäköinen (pisteitä 1-4)	1	2	3
	Todennäköinen (5-14 pistettä)	2	2	3
	Erittäin todennäköinen (15 pistettä tai enemmän)	3	3	3

1 = vähäinen riski, 2 = merkittävä riski, 3 = sietämätön riski

Todennäköisyydet jaoteltiin pisteiden mukaan siten, että jos lapsella on enemmän kuin yksi vakava oire, hän todennäköisesti kärsii jonkin asteisesta fyysisestä väkivallasta eli riski on merkittävä. Jos lapsella on vähintään kolme vakavaa oiretta, on fyysinen väkivalta erittäin

todennäköistä ja riski on sietämätön. Jos huoltajien/perheen taustatekijöitä ilmenee enemmän kuin yksi vakava tekijä, on fyysisen väkivallan aiheuttaminen erittäin todennäköistä.

Jotta oireista ja taustatekijöistä voidaan tehdä minkäänlaisia johtopäätöksiä sen suhteen, että onko lapsi vaarassa altistua fyysiselle väkivallalle huoltajiensa osalta, kaikki listatut asiat on tarkasteltava yksitellen ja mietittävä miten kyseinen asia vaikuttaa juuri nimenomaisessa perheessä. Vaikka kahden perheen tarkastuslistat näyttäisivät tismalleen samalta, tulos saattaa olla silti erilainen. Jokainen lapsi on yksilö ja reagoi omalla tavallaan. Tästä syystä ei voida sanoa suoraan, että tietynlainen oireilu kertoisi yhtään mitään sellaisenaan. On äärimmäisen tärkeää ottaa huomioon lapsen ikä, temperamentti, persoonallisuus ja kasvuympäristö ennen johtopäätöksiä. Sama asia koskee huoltajien ja perheen taustatekijöitä. Fyysisen väkivallan määritteeseen sisällytetty hoidon laiminlyönti on suhteellisen ympäripyöreä käsite. Jokaisen lapsen tarpeet ovat yksilöllisiä hoidonkin suhteen mutta yleispätevästi voidaan sanoa jokaisen lapsen tarvitsevan ravintoa, hellyyttä ja turvaa sekä mahdollisuuden koulunkäyntiin ja vapaa-ajan virikkeisiin. Taso jolla niitä tarvitaan, on vain eri.

6 Tutkimustulokset

Tälle opinnäytetyölle asetettiin alussa kolme tutkimuskysymystä, joihin haluttiin löytää vastaukset. Vastaukset tutkimuskysymyksiin lapsiin kohdistuvan fyysisen väkivallan tunnistamisen tärkeydestä ja perheessä esiintyvistä taustatekijöistä ovat melko selkeät. Oikeastaan vastaukset kaikkiin kysymyksiin saadaan lapsen oirehinnasta. Fyysiselle väkivallalle, joka tässä yhteydessä sisältää myös hoidon laiminlyönnin, altistunut lapsi voi kärsiä koko lopun elämäänsä monenlaisista ongelmista, niin fyysisistä kuin psyykkisistäkin, jotka yhteiskunta joutuu myöhemmin maksamaan kalliisti.

Miksi väkivallan uhkan tunnistaminen ja siihen puuttuminen on tärkeää? Jo yksi pahoinpitely voi vahingoittaa lapsen kykyä luottaa läheisinä pidettäviin ihmisiin. Altistuessaan pitkäkestoiselle fyysiselle väkivallalle, lapsen turvallisuudentunne saa särön, jota voi olla vaikea korjata ilman ammattilaisten apua. Kyky erottaa oikea ja väärä toisistaan ja kyky ratkaista ongelmia voivat vaarantua, jos lapsi joutuu kohtaamaan jatkuvasti väkivaltaista käytöstä - oli se sitten verbaalista tai fyysistä. Väkivaltaisessa kasvuympäristössä kasvaneet lapset kärsivät muita lapsia useammin käytöshäiriöistä ja mielenterveysongelmista. Heillä on tavattu kielenkehityksen ja vuorovaikutuksen ongelmia. Aggressiivinen käyttäytyminen, kuin myös erityisen passiivinen ja arka käyttäytyminen, on tyypillinen väkivallalle altistuneen lapsen piirre. Käyttäytyminen johtuu jatkuvasta hälytystilassa olemisesta. Molemmat ovat tapoja suojella itseään. Aggressiivinen henkilö osoittaa, että hän kykenee puolustamaan itseään, kun taas passiivinen ja arka henkilö pelaa niin sanotusti varman päälle: kun ei ärsytä ketään, ei joudu kärsimään. Mallioppiminen on suuressa roolissa tällaisessa kasvuympäristössä. Voidaankin sanoa,

että tällaisissa epäsuotuisissa olosuhteissa kasvaneilla lapsilla sanonta ”hyökkäys on paras puolustus” pitänee suhteellisen usein paikkansa. Tietenkin on myös sellaisia lapsia, jotka sulkeutuvat täysin eivätkä välttämättä kykene normaaliin kanssakäymiseen, koska eivät ole saaneet mallia siitä. On todettu, että monilla rikosentekijöillä, erityisesti huumausaine- ja väkivaltarikollisilla, on taustallaan vakavaa lapsuusiässä koettua kaltoinkohtelua. Nämä henkilöt eivät todennäköisesti ole saaneet ajoissa ammattiapua negatiivisten tapahtumien käsittelyssä, jonka seurauksena he aikuisiässäkin kärsivät lapsuuden tapahtumista ja hakevat niihin lohtua esimerkiksi huumausaineista. Jos tällaiset henkilöt hankkivat lapsia, myös heidän lapsensa saattavat joutua kärsimään samanlaisista oireista ja kierre on valmis. Tiivistetysti, väkivallan uhkan tunnistaminen ja siihen puuttuminen on tärkeää, jotta lasta voidaan suojella lapsen kehitystä vaarantavilta tekijöiltä ja siten luoda puitteet mahdollisimman hyvälle ja tasapainoiselle lapsuudelle ja aikuisuudelle.

Mitkä tekijät altistavat lapsen väkivallalle kotipiirissään? Lapset, jotka ovat kohdanneet väkivaltaa, todennäköisemmin käyttävät sitä myös omiin lapsiinsa ja kumppaniinsa, verrattuna väkivallattomassa kasvuympäristössä eläneisiin lapsiin. Hoitamattomat mielenterveysongelmat ja rikollisuus kasvattavat todennäköisyyttä. On todettu, että nuorilla alle 30-vuotiailla vanhemmilla on suurempi riski syyllistyä kuritusväkivaltaan verrattuna iäkkäämpiin vanhempiin. Alhainen tulotaso yhdistettynä suppeaan tukiverkoston ja kaoottiseen elämäntapaan saattavat myös johtaa fyysiseen väkivaltaan. Syrjäytymisvaarassa olevien, tai jo syrjäytyneiden, perheiden lapset joutuvat muita todennäköisemmin fyysisen väkivallan uhriksi, sillä syrjäytyneeseen elämäntapaan kuuluu usein runsas vapaa-aika ja sen myötä normaalia runsaampi alkoholinkäyttö.

Kuinka voidaan tunnistaa väkivallalle altistunut lapsi? Kun tunnistetaan lapsen nykyinen käytös edellä listattujen oireiden pohjalta ja verrataan niitä synnynnäisiin persoonallisuuspiirteisiin, voidaan tehdä tiettyjä johtopäätöksiä asian suhteen. Jos lapsen käytös on muuttunut äkillisesti ja dramaattisesti, syyt tulee selvittää. Oireiden tunnistaminen vaatii monialaista yhteistyötä ja sosiaalialan työntekijät eivät itse voi suoraan tehdä diagnooseja lapsista vaan on konsultoitava muita tahoja.

Kuinka voidaan tunnistaa väkivallan uhka perheessä? Uhkan mahdollisuus on aina olemassa perheestä ja sen elintavoista sekä taustoista riippumatta. Tunnistamalla väkivallalle altistavat tekijät eri tutkimusten pohjalta, voidaan riskin suuruutta arvioida.

Lopuksi vastauksena kysymyksiin, jotka alkavat sanalla ”kuinka”, voidaan esittää, että tunnistaminen vaatii monialaista yhteistyötä eri viranomistahojen kanssa. Tietyt piirteet lapsen käytöksessä voivat viitata fyysiseen väkivaltaan, mutta niitä arvioitaessa ei pidä tehdä radikaaleja johtopäätöksiä liian kevein perustein. Sama asia pätee huoltajien/perheen taustateki-

jöihin. Siitä huolimatta, kun suhteutetaan lapsen oireilu huoltajien/perheen taustatekijöihin, saadaan selville väkivallan todennäköisyyden suuruus.

7 Yhteenveto

Lapsiin kohdistuva väkivalta huoltajien tekemänä on valitettavan yleistä. Suuri osa väkivallan teoista voidaan katsoa lukeutuvaksi kuritusväkivallan piiriin. Sillä tarkoitetaan väkivaltaa, joka on suhteellisen lievää ja jota harjoitetaan lapsen käytöksen muuttamiseksi rangaistusmielessä. Yleisimmät kuritusväkivaltamuodot ovat perinteiset luunapit, läimäytykset ja tukistaminen. Ne kuitenkin täyttävät pahoinpitelyn tunnusmerkistön eli ne voidaan katsoa lukeutuvan pahoinpitelyksi. Tästä syystä kuritusväkivaltaa ja muuta väkivaltaa ei ole eroteltu tutkimuksen tuloksissa. Vaikka lapseen kohdistuva väkivalta olisikin lievää, se voi aiheuttaa vakavia seurauksia erityisesti jos se on jatkuvaa. Kaltoinkohdellut lapset oireilevat monin eri tavoin riippuen lapsen persoonallisuudesta. Vaikka näkyviä oireita ei olisikaan, se ei tarkoita, etteivätkö psyykkiset ongelmat olisi mahdollisia. Lapsen altistuessa jatkuvalla syyllisyydelle, häpeälle ja turvattomuudelle, hänen kehityksensä vaarantuu, mikä voi ilmetä sekä kognitiivisina että somaattisina ongelmina. Pahimmillaan lapsi voi alkaa kärsiä mielenterveyden ongelmista, jotka voivat jatkua aikuisiälläkin, mikä voi johtaa syrjäytymiseen. Koska lapsi ei ole saanut hyvän ja turvallisen aikuisen mallia, saattaa hän aikuisena niin sanotusti kierrättää oman kohtalonsa omalle lapselleen. Suurella osalla lapsuudessaan kaltoinkohtelulle altistuneista aikuisista on taipumusta käyttää jonkinasteista väkivaltaa ristiriitatilanteissa ja suhteellisen usein he myös päätyvät riitaisaan huoltajuuskiistaan. Tämänkaltaisen kierre pitäisi voida katkaista ajoissa ja ainoa keino siihen on tunnistaa ja estää lapsen pitkäkestoinen ja vakava kaltoinkohtelu ajoissa.

Tutkimuksen teoreettinen osuus valittiin siltä pohjalta, että olisi helpompi ymmärtää millaista lapsiin kohdistuva väkivalta nyky-Suomessa on ja millaisia seurauksia sillä voi olla. Aineistoa oli paljon ja vei aikaa löytää tutkimuksen kannalta oleelliset teokset. Teemahaastattelun teemat valikoituivat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Siinä haluttiin selvittää kuinka valitussa kunnassa tunnistetaan lapseen kohdistuva väkivalta.

Haastatteluiden ja kirjallisuuskatsauksen pohjalta voidaan tehdä päätelmä, että lapsiin kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa esiintyy perheissä suhteellisen paljon ja että käytännössä sen uhan tunnistaminen on vielä lapsen kengissä ainakin olosuhdeselvitystyötä tehtäessä. Voidaan myös todeta, että lapsiin kohdistuvasta kaltoinkohtelusta ja väkivallasta on kirjoitettu suhteellisen paljon teoksia ja tehty tutkimuksia. Aiheen tärkeys ja vakavuus siis on tunnistettu. Suurimmassa osassa valituissa teoksissa tultiin siihen loppupäätelmään, että moniammatillista yhteistyötä tulee entuudestaan lisätä ja kehittää lastensuojelun saralla. Haastatteluiden perusteella selvitystyöntekijöillä on kyllä tieto lapsen oireiluista ja huoltajien/perheiden vaaraa

aiheuttavista taustatekijöistä, kuten kaikilla sosiaalialan työntekijöillä tuleekin olla, mutta käytännön työssä se ei tule niin hyvin esiin. Kävi ilmi, että tutkimukseen valittu näkökulma on suhteellisen uusi ja tuntematon. Parisuhdeväkivallan tunnistaminen ja arviointi on tuttua, mutta lapsiin kohdistuvan väkivallan arviointi ei niinkään. Selvitystyöntekijät eivät ole välttämättä tulleet ajatelleeksi, että työtä voisi tehdä näin päin. Selvityksissä keskitytään pääasiassa pelkästään asumisolosuhteisiin eikä niinkään huoltajien piirteisiin tai taustoihin. Lapsen oireiluun kiinnitetään jonkin verran huomioita, mutta vakavammatkin oireet saatetaan helposti laittaa erosta johtuvan stressin ja kriisin syyksi. Todennäköistä kuitenkin on, että selvitystyöntekijät tekevät mielessään jonkinlaista riskienarviointia, mutta eivät tiedosta sitä. Riskienarviointi käsitteenä saattaa kuulostaa asiaan perehtymättömältä vaikealta ja tuntemattomalta vaikka jokainen tekee sitä jollain asteella päivittäisessä elämässään. Se, kuinka sosiaalialan työntekijät saataisiin tekemään tiedostettua ja järjestelmällistä riskienarviointia, pyrittiin ratkaisemaan tässä opinnäytetyössä luomalla vaarojen arviointi -tarkistuslista ja riskimatriisi.

Tarkistuslistaan sijoitettiin kirjallisuuskatsauksessa ja teemahaastatteluissa esiin nousseet tyypillisimmät oireet, jotka esiintyvät fyysiselle väkivallalle altistuneilla lapsilla ja niitä verrataan riskimatriisin avulla huoltajien/perheen taustatekijöihin. Niiden pohjalta voidaan arvioida fyysisen väkivallan riskin suuruus.

8 Työn arviointi ja pohdinta

Alusta asti on ollut haastavaa suhtautua täysin objektiivisesti ja unohtaa oma ennakoasenne valittua aihealuetta kohtaan. Lapsiin kohdistuva väkivalta herättää tunteita, mutta laadukkaassa tutkimuksessa ei saa antaa omien mielipiteiden näkyä liikaa, vaan on pyrittävä objektiivisuuteen ja asialliseen ilmaisumuotoon.

Opinnäytetyön toteuttamiseen kului suunniteltua enemmän aikaa yhteistyökumppaneiden saamisen haastavuuden vuoksi. Koska opinnäytetyöntekijällä ei ole omakohtaista kokemusta sosiaalialalla työskentelystä, alan ammattilaisten kanssa tehtävä yhteistyö on ratkaisevassa roolissa työn onnistumisen suhteen. Haasteista huolimatta haastateltavat löytyivät ja työhön saatiin lisää sisältöä elävästä elämästä, mikä onkin yksi laadullisen tutkimuksen kriteereistä. Olisi kuitenkin ollut toivottavaa saada enemmän haastateltavia eri sektoreilta, erityisesti koska kaksi haastateltavista estyi osallistumasta haastatteluihin. Jälkikäteen ajateltuna, haastatteluihin olisi täytynyt valmistautua paremmin ja aikaa olisi pitänyt käyttää enemmän, jotta myös tietoa olisi saanut kerättyä enemmän. Vaikka haastateltavia oli vähän, voidaan haastattelun tuloksia pitää suhteellisen luotettavina. Oletus on, että saman selvitystyöryhmän jäsenillä on suhteellisen samantasoinen tietotaito valitusta aiheesta ja samanlaiset työmenetelmät. Valittujen haastateltavien lisäksi olisi kuitenkin mahdollisesti kannattanut haastatella

myös sosiaalityöntekijöitä, jotka työskentelevät perheiden kanssa arvioiden lastensuojelutarvetta. Heillä on todennäköisesti käytössään laajemmat menetelmät väkivallan tunnistamiseksi.

Työn validiteetista ja reliabiliteetista voidaan todeta, että katsauksesta ja haastatteluista saadut tulokset koskien lasten oireiluja ja huoltajien/perheiden taustatekijöitä ovat niin yksiselitteisiä, että laadukkuus ja pätevyys niiltä osin eivät ole kyseenalaistettavissa. Totta kai aina, kun sanotaan jostain asiasta ”..saattaa vaikuttaa..” tai ”..voi seurata..”, tulee mieleen, että tietääkö kirjoittaja asiasta todellisuudessa mitään. Tässä työssä on kuitenkin äärimmäisen tärkeää käyttää juuri ilmaisia, jotka osoittavat asian olevan epävarma, koska samat asiat eivät aiheuta samanlaisia seurauksia kaikille. Se on kuitenkin varmaa, että kun tietyt asiat toteutuvat, eli tässä tapauksessa oireet ja taustatekijät, väkivallan todennäköisyys kasvaa ja se on tämän opinnäytetyön pääviesti.

Työn luotettavuutta kuvastaa myös kirjallisuuskatsaukseen mukaan otetut tutkimukset. Suurin osa niistä on julkaistu viimeisen viiden vuoden aikana ja vanhemmatkin teokset ovat edelleen päteviä. Katsaus tosin olisi voinut olla vieläkin laajempi. Alussa tehtiin tietoinen päätös karsia tietyt osa-alueet kokonaan pois työstä. Tehty päätös kuitenkin aiheutti sen, että opinnäytetyöstä ei tullut niin kattava, kuin mitä valittu aihealue vaatisi. Tästä syystä opinnäytetyö antaa hyvän mahdollisuuden jatkotutkimukselle. Tehdystä tutkimuksesta on jätetty lähes kokonaan pois seksuaalinen ja psyykinen väkivalta sekä erityisesti niistä aiheutuvat ongelmat. Niiden mukaan tuominen toisi lisäsyvyyttä tutkimukseen. Sen kannalta oleellista olisi ottaa tarkemmin huomioon myös lasten kehityspsykologiaan ja erilaisiin persoonallisuustyyppisiin liittyvät asiat, jotta riskienarviointityökalusta pisteytyksineen tulisi luotettavampi. Opinnäytetyön tulosten pohjalta löytyi yllättäen myös rikosentorjunnallinen funktio. Hypoteettisesti ajatellen, jos lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa voitaisiin jotenkin estää, voisi tietyn tyyppinen rikollisuuskin vähentyä. Aihe vaatii kuitenkin laajempaa tutkimusta eikä tämän opinnäytetyön tuloksilla voida tehdä luotettavia loppupäätelmiä kyseisestä aiheesta.

Opinnäytetyön ollessa lähes valmis Oikeusministeriö julkaisi selvityksen vuonna 2012 lapsen kuolemaan johtaneesta väkivallasta. Siinä todetaan tutkimusten pohjalta lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten sulkevan usein silmänsä havaitulta väkivallalta ja että he eivät välttämättä osaa tunnistaa väkivallan merkkejä. Selvityksen mukaan poliisin tietoon tuli vuonna 2011 noin 7500 lapseen kohdistunutta väkivaltarikos epäilyä. Tämä on vain ilmirikollisuuden osa. On todettu, että piilorikollisuus tämänkaltaisissa rikoksissa on yli 90 %. (8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneen tapahtumat 2013, 60-61).

Edellä mainittu selvitys osoittaa, että opinnäytetyö on erittäin ajankohtainen ja luodusta produktista voi olla apua lasten kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Siitä huoli-

matta on huomioitava, että sosiaalityöntekijöiden tällä hetkellä käytössä olevat resurssit eivät välttämättä riitä puuttumaan jokaisen perheen tilanteeseen tehdyn riskienarviointimenetelmän tasolla.

Työn arkaluonteisen aihealueen vuoksi on oltava erityisen varovainen kirjoitettaessa saaduista tuloksista. Vaikka lasten kaltoinkohtelu on ollut uutisissa useaan otteeseen lähivuosina, ei tutkimustuloksilla haluta leimata ketään taustojen perusteella. Opinnäytetyön kuvauksessa ja produktin esittelyssä onkin painotettu sitä faktaa, että lapset ja perheet ovat yksilöllisiä. Huoltajien taloudellisista vaikeuksista, matalasta koulutustasosta ja/tai mielenterveyden ongelmista huolimatta heidän lapsensa voivat saada osakseen täysipainoista huolenpitoa, turvaa ja rakkautta. Kuin myös jos lapsella esiintyy mitä tahansa oirehdintaa, syy ei välttämättä ole lapsen huoltajissa tai asumisolosuhteissa. Syyt oirehdinnalle tulisi kuitenkin aina selvittää haastavuudesta huolimatta. On myös muistettava, että hyvin toimeentulevan perheen oireeton lapsi voi myös olla väkivallan uhri.

Tämän opinnäytetyön julkaiseminen tulee todennäköisesti aiheuttamaan ainakin jossain määrin myös negatiivista keskustelua juuri aiheen arkaluonteisuuden vuoksi. Vaikka työn tarkoitus on hyvä, eli auttaa tunnistamaan ajoissa lapsiin kohdistuva fyysinen väkivalta, saattaa se aiheuttaa leimautumisen pelkoa huoltajissa vaaran arviointi -tarkistuslistassa mukana olevien lukuisten vaaraa aiheuttavien taustatekijöiden vuoksi. Lista on pitkä siitä syystä, että tutkimusten pohjalta siihen valitut taustatekijät lisäävät väkivallan riskiä. Siitä syystä ne tulisi ottaa huomioon myös olosuhdeselvityksiä tehtäessä.

Opinnäytetyön tekijän omaa arviointia työstä tukee selvitystyöryhmältä saatu palaute, jossa esitettiin, että pienen kehittämisen jälkeen riskienarviointimenetelmä voisi olla hyvinkin käyttökelpoinen olosuhdeselvitystyön yhteydessä. Ryhmä koki, että menetelmä pisteytyksineen antaa samansuuntaista tietoa, mitä muukin selvitystyö, mutta että se ei huomioi perheen kokonaistilannetta. (Tammela 2013.) Työn tarkoituksena olikin tarjota uudenlainen näkökulma perheen tilanteen arviointiin. Todettakoon kuitenkin, että tällä hetkellä parhaiten menetelmä soveltunee lastensuojelutarpeen selvittämiseen.

Lähteet

Kirjallisuuslähteet:

Auvinen, M. 2002. Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa Litmala, M. (toim.) Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY.

Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Ellonen, N. 2012. Kurin alaiset. Lasten ja vanhempien välisten ristiriitojen ratkaiseminen perheissä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 103. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holmberg, T. 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. A-Klinikkasäätiön raporttisarja nro 48. Helsinki: Lasten Keskus.

Humppi, S. 2008. Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75/2008. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Kauppi, A. 2012. Sisäiset mustelmat - pahoinpitelyn psyykkiset vaikutukset. Teoksessa Söderholm, A. & Kivitiä-Kallio, S. (toim.) 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Duodecim. Porvoo: Bookwell.

Paavilainen, E. & Pösö, T. 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY.

SFS-ISO 31000. 2009. Riskienhallinta. Periaatteet ja ohjeet. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto.

Söderholm, A. & Kivitiä-Kallio, S. (toim.) 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Duodecim. Porvoo: Bookwell.

Söderholm, A & Politi, J. 2012. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, A. & Kivitiä-Kallio, S. (toim.) 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Duodecim. Porvoo: Bookwell.

Taskinen, S. (toim.) 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakes oppaita 55. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-3. painos. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.-2. painos. Helsinki: Tammi.

Älä lyö lasta! 2010. Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010-2015. Julkaisuja 2010:7. Helsinki: Sosiaali- ja Terveysministeriö.

Sähköiset lähteet:

Asetus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (556/1994). Viitattu 15.03.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940556>

Hautanen, T. 2010. Väkivalta ja huoltoriidat. Akateeminen väitöstutkimus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print. Viitattu 07.03.2013
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66642/978-951-44-8192-5.pdf?sequence=1>

Iltasanomat 20.05.2013. Lapsiaan piiskannut isä joutuu korvaamaan 8 500 euroa. Viitattu 02.06.2013 <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288566857922.html>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983). Viitattu 15.03.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20lapsen%20huollosta>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Viitattu 08.02.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lapsen elatus ja huolto 2012. 2013. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 01.07.2013
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/108527/Tr16_13.pdf?sequence=1

Lastensuojelulaki (417/2007). Viitattu 02.03.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Olosuhdeselvitys. 2012. Hyvinkään kaupungin seudullinen perheoikeudellinen yksikkö. Viitattu 15.04.2013 <http://www.hyvinkaa.fi/fi/Perhe--ja-sosiaalipalvelut/Sosiaalipalvelut/Lapsen-elatusturva-isyys-huolto-ja-tapaaminen/Avioliiton-ulkopuolella-syntynyt-lapsi/>

Riskienhallinnan periaatteet. 2009. Pk-yrityksen riskienhallinta. PK-RH. Viitattu 18.06.2013
<http://www.pk-rh.com/startti-riskienhallintaan/mita-riskienhallinta-on/riskienhallinnan-periaatteet.html>

Sariola, H. 2012. Kuritusväkivaltaa koskevat asenteet ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kehitystrendejä Suomessa. Lastensuojelun Keskusliiton Taloustutkimuksella teettämän kyselyn tulokset. Heikki Sariola 16.5.2012. Viitattu 02.12.2012
http://www.alalyolasta.fi/files/1335/LSKL_Kuritusvakivaltaa_koskevat_asenteet_ja_lapsiin_kohdistuvan_vakivallan_kehitystrendeja_Suomessa.pdf

Yhteistyö tunnistamisen tukena. 2009. Pk-yrityksen riskienhallinta. PK-RH. Viitattu 18.6.2013
<http://www.pk-rh.com/startti-riskienhallintaan/mita-riskienhallinta-on/yhteistyotunnistamisen-tukena.html>

8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneet tapahtumat. 2013. Selvityksiä ja ohjeita 32/2013. Oikeusministeriö. Viitattu 18.07.2013
http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1370865930372/Files/8-vuotiaan_lapsen_kuolemaan_johtaneet_tapahtumat_korjattu_14.6..pdf

Julkaisemattomat lähteet:

Karjalainen, L. 2013. Sosiaalityöntekijä. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellinen yksikkö. Haastattelu 16.04.2013.

Marjanen, M. 2013. Sosiaalityöntekijä. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellinen yksikkö. Haastattelu 22.04.2013.

Nummikoski, S. 2013. Sosiaalipalveluiden johtaja. Hyvinkään kaupunki. Haastattelu 25.03.2013.

Tammela, S. 2013. Palautetta riskienarviointimenetelmästä. Email minna.rintoo@laurea.fi 28.8.2013. Tulostettu 29.8.2013.

Taulukot

Taulukko 1 Riskimatriisi	21
--------------------------------	----

Liitteet

Haastattelukysymykset

Olosuhdeselvitysten taustat

- Paljonko vuositasolla tehdään olosuhdeselvityksiä?
- Mitä niiden taustalla pääsääntöisesti on?

Selvitystyö käytännössä

- Kuinka kauan yhden selvityksen tekeminen kestää?
- Tehdäänkö selvitys yksin vai ryhmässä?
- Onko olemassa jotain ohjeistusta tai valmista pohjaa, jonka mukaan selvitystyö tehdään?
- Mistä kaikkialta tietoa perheen tilanteesta haetaan?
- Kuinka usein huoltajia tavataan? Entä lapsia?
- Tavataanko huoltajat erikseen vai yhdessä? Entä lapset?
- Tuleeko selvitystyöntekijöille automaattisesti tieto, jos vanhemmilla esim. rikostaustaa tai mielenterveyden ongelmia vai täytyykö erikseen "osata kysyä"?

Väkivallan tunnistaminen ja ilmaiseminen

- Saavatko selvitystyöntekijät minkäänlaista erityiskoulutusta väkivallan tunnistamiseksi?
- Ovatko väkivallasta aiheutuvat oireet tuttuja?
- Mitkä ovat selkeimmät merkit, jotka saattavat tarkoittaa lapsen joutuneen väkivallan uhriksi?
- Mitkä tekijät perheissä tai huoltajissa ovat sellaisia, jotka saattavat altistaa käyttämään väkivaltaa lasta kohtaan?
- Mitkä oireet ja taustatekijät ovat sellaisia, että nk. hälytyskellojen pitäisi soida?
- Miten epäily väkivallasta kirjataan vai kirjataanko ollenkaan?

VAAROJEN TUNNISTAMINEN (A)

Vaarojen tunnistaminen koostuu sekä lapsen oireiden (A) että huoltajien/perheen taustatekijöiden tunnistamisesta (B).

Merkitse jokaiseen kohtaan rasti ruutuun (KYLLÄ / EI) ja tarpeen mukaan kohtaan VAATII ERITYISTÄ HUOMIOTA, jos arvioit oireen olevan vakava ja vaativan hoitoa tai lisäselvitysten (esim. lastensuojelutarve) tekoa. Laske saadut pisteet yhteen ja syötä ne riskienarviointitaulukkaan.

PISTEET	LAPSEN OIREHDINTA	KYLLÄ	EI	VAATII ERITYISTÄ HUOMIOTA
10	Itsetuhoisuus			
10	Depressio			
10	Aggressiivisuus			
5	Karttaa fyysistä kontaktia			
5	Ahdistuneisuus			
5	Tunnehäiriöt			
5	Osoittaa aikuismaista huolehtivaisuutta			
5	Syömishäiriö			
5	Kyvyttömyys leikkiä			
5	Tuhoisat leikit			
5	Itsetunto-ongelmat			
4	Ripustautuvaisuus			
4	Levottomuus			
4	Alistuvuus			
4	Somaattiset ongelmat			
4	Välinpitämättömyys			
2	Heikot kognitiiviset taidot			
2	Puutteellinen katsekontakti			
2	Arkuus			
1	Passiivisuus			
1	Ylikiltteys			
1	Unihäiriöt			
1	Kastelu			

Pisteitä yhteensä _____ /100.

Muuta huomioitavaa:

Apukysymyksiä: Milloin oirehdinta alkanut? Miten ilmenee? Missä tilanteissa? Mistä todennäköisimmin aiheutuu (juuri nimenomaisessa tapauksessa)?

HUOM! Oireita tunnistettaessa on huomioitava aina lapsen synnynnäinen temperamentti, luonteenpiirteet ja muut tilanteeseen mahdollisesti vaikuttavat asiat.

VAAROJEN TUNNISTAMINEN (B)

Merkitse jokaiseen kohtaan rasti ruutuun (KYLLÄ / EI) ja tarpeen mukaan kohtaan VAATII ERITYISTÄ HUOMIOTA, jos arvioit oireen olevan vakava ja vaativan hoitoa tai lisäselvitysten tekoa. Laske saadut pisteet yhteen ja syötä ne riskienarviointitaulukkoon.

PISTEET	HUOLTAJIEN / PERHEEN TAUSTATEKIJÄT	KYLLÄ	EI	VAATII ERITYISTÄ HUOMIOTA
15	Parisuhdeväkivalta			
15	Päihdeongelmat			
15	Hoitamattomat mielenterveysongelmat			
15	Huoltajan/huoltajien rikollinen tausta			
5	Huoltajan/huoltajien lapsuudessa koetut väkivalta- ja laiminlyöntikokemukset			
5	Syrjäytynyt elämäntapa			
5	Kaoottinen elämäntapa			
5	Autoritaarinen kasvatuskulttuuri ja kurinpito			
5	Perheen aikaisempi lastensuojelutausta			
3	Tunnekylmyys			
3	Huonot asumisolosuhteet			
3	Suuri lapsiluku			
2	Vanhempien nuori ikä			
2	Työttömyys			
1	Suppea sosiaalinen verkosto			
1	Matala koulutustaso			

Pisteitä yhteensä _____ / 100.

Muuta huomioitavaa:

Apukysymyksiä: Milloin alkanut? Miten ilmenee? Missä tilanteissa? Onko apua tarjottu ja onko se otettu vastaan? Mitä pahimmillaan voi aiheuttaa lapselle (nimenomaisessa perheessä)?

Huom. Sekä kohdassa (A) ja (B) sosiaalitoimen tulkinnat pohjautuvat heidän omiin näkemyksiinsä ja ammattitaitoonsa sekä viranomaisilta että muilta tahoilta (neuvola, päiväkotiki, koulu ym.) saatuihin tietoihin. Sosiaalitoimi ei itse tee suoranaista diagnosointia.

FYYSISEN VÄKIVALLAN RISKIEN ARVIOINTI

Syötä VAAROJEN TUNNISTAMINEN -lomakkeista saadut pistemäärät oikeille paikoilleen ja tulkitse riskin suuruus.

Esimerkki: Jos lapsella on oireita yhteensä 10–29 pisteen verran, on todennäköistä, että hän on joutunut jonkin asteisen *fyysisen väkivallan uhriksi. Kuitenkin, jos huoltajien / perheen taustatekijöistä tulee 1-4 pistettä, uhriksi joutuminen on epätodennäköistä. Tässä tapauksessa laitetaisiin rasti ylimmän rivin keskimmäiseen sarakkeeseen, jolloin riskitaso on 2 eli riski on merkittävä. Tämä siitä syystä, että lapsi kärsii niin monenlaisista oireista.

Jos jompikumpi sarake on ”Erittäin todennäköinen”, riski on sietämätön ja vaatii toimenpiteitä.

*Fyysinen väkivalta pitää sisällään **aktiivisen pahoinpitelyn, kuritusväkivallan** sekä **hoidon laiminlyönnin**.

Lapsen oireet		Epätodennäköinen (1-9 pistettä)	Todennäköinen (10–29 pistettä)	Erittäin todennäköinen (30 pistettä tai enemmän)
Huoltajien / perheen taustatekijät	Epätodennäköinen (pisteitä 1-4)	1	2	3
	Todennäköinen (5-14 pistettä)	2	2	3
	Erittäin todennäköinen (15 pistettä tai enemmän)	3	3	3

1 = vähäinen riski, 2 = merkittävä riski, 3 = sietämätön riski

Riskienarviointiprosessin jälkeen riskin suuruudesta riippuen sosiaalitoimen tulee harkita erittäin vakavasti lastensuojeluilmoituksen tai muiden toimenpiteiden suorittamista.